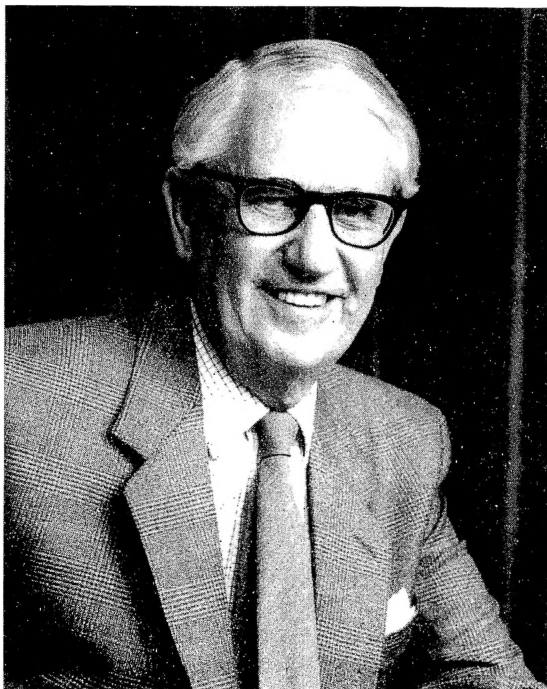

ПЕТАР ХР. ИЛИЕВСКИ
Кеј „13 Ноември“ 20/11
Скопје

УДК 929:801

JOHN CHADWICK
1920–1998

На 24 ноември о. г. враќајќи се од Лондон за Кембриџ ненадејно почина John Chadwick, ширум светот познат класичен филолог и микенолог. Зад себе тој остави дела со трајна вредност и втисна длабок печат во класичните студии од втората половина на овој век. Во *Жива Анџика*, како и во, речиси, сета класична периодика во светов, почнувајќи од 1955/6 год., нема друго име почесто спомнувано од неговото.

John Chadwick е роден во Лондон. Студирал класична филологија на Кембриџскиот универзитет (Corpus Christi College). За време на Војната, мобилизиран во Британската морнарица, ги прекинал студиите за пет години. На служба се наоѓал во Источниот Медитеран. По извесно време бил префрлен на работа во Одделението на Intelligence за Британската морнарица прво во Египет, потоа вратен во Англија. Од тоа време познат е неговиот голем придонес кон дешифрирањето на германскиот таен код, со што сојузниците за време на Војната многу профитирале. Дипломирал по Војната во 1946 год. Летото во истата година се вработил како лексикограф и главен асистент на издавачот на новиот *Лајтински речник* што се подготвувал во Оксфорд. Во 1950 ја објавил својата прва научна студија за Хипократ од Кос, во која се одразени неговите ретки дарби на иден научник. Со W. N. Mann го превел и *Медицинскиот корџус* на Хипократ (Oxford 1950). Во 1952 се враќа на Универзитетот во Кембриџ избран за предавач по грчки и латински јазик на Факултетот за класични студии, а не ја прекинал и работата врз *Oxford Latin Dictionary*.

За минојските писма се заинтересирал во 1945, но поради малиот број дотогаш објавени натписи, не можел да му се посвети исцело на овој проблем. Дешифраторската работа него живо го интересирала. Воената служба го оддалечила од неговите студии, меѓутоа, работата во Одделението на Intelligence му овозможила да се запознае со криптографијата и откривање на шифрирани знаци, што му било од голема корист за методологијата на научните детекторски истражувања. Патем ги проучувал слоговните писма во други јазици, посебно – јапонското. Бидејќи добро запознат со принципите на ваков вид писма и со развиен усет за откривање на непознатото, а од друга страна извонредно добар класичар со перфектно познавање на грчките дијалекти, John Chadwick прв го прифатил дешифрирањето на микенското писмо кога во јули 1952 младиот архитект од Лондон Michael Ventris го соопштил своето откритие по BBC.

Ventris, по природа извонредно скроман, бил наполно свесен дека му недостига соодветна филолошка подготовка од историскиот развој на грчкиот, а од друга страна не му достигала и поголема самоувереност и решителност да ѝ се спротивстави на панминојската теза на Еванс, според која во средината на вториот милениум пред Хр. Грците биле неписмени робови. Поради сето тоа се колебал и во исправноста на своето откритие. Тогаш тој, по совет на J. Myres, издавачот на *Scripta Minoa II*, му се обраќа за помош на Chadwick којшто радо ја прифатил соработката, пристапувајќи му на Ventris пријателски и визио-

нерски, убеден дека неговото генијално откритие е епохален настан којшто во класичната филологија и историјата на стариот век ќе внесе многу новини. Од преписката што ја водеle овие двајца млади и многу способни научници почнувајќи од летото во 1952 год., и размената на нивните версии на текстот од *Evidence*, потоа и на фундаменталниот труд *Documents in Mycenaean Greek*, сè до 1956, се гледа јасно дека микенологијата, како нова класична дисциплина, е нивно комплементарно дело. Нивната заедничка работа врз микенските натписи се одвивала во полна хармонија, а наместа каде што имале подвоени мислења, тоа го одбележувале во пријателски дух со заемна почит. Не случајно врвни класични филолози го сметаат Chadwick за кодешифратор на микенското писмо. Во заедничките трудови, статијата во *JHS* 1953 и *Documents*, така им се преплетени идеите, што е невозможно да се разграничи нивното авторство.

Пролетта во 1956 год. основоположниците на новата класична дисциплина – микенологијата, присуствувале со свои прилози на Првиот микенолошки колоквиум во Gif-sur-Yvette, крај Париз, каде што добиле поткрепа од најпознатите класични филолози, како P. Chantraine, E. Risch, M. Lejeune, B. Георгиев, M. Ruiperez и др. Но во септември истата година, по трагичната и прерана смрт на M. Ventris во сообраќајна незгода, Chadwick остана сам да го штити заедничкото дело од некои скептично расположени класичари кои уште не верувале дека јазикот на линеарните Бе плочки е грчки. Понатамошното организирање и унапредување на микенолошките студии е, главно, дело на John Chadwick.

Во 1958 тој ја објави книгата *The Decipherment of Linear B* (II проширено издание во 1967), досега преведено на 13 странски јазици, каде што подробно го изложи историјатот на дешифрирањето, во кое и сам зеде директо учество. Со оваа убаво напишана книга, полна со топлина, тој му подигна величествен споменик на Вентрис (сп. ЖА 8, 1958, 386–390).

Chadwick беше широк класичен филолог и сестран микенолог. Нема предмет од областа на микенолошките студии што да не бил во фокусот на неговиот жив интерес. Тој длабоко проникнуваше во сè, почнувајќи од технологијата како биле правени и пишувани плочките, начинот како биле подредувани и чувани во архивите, состојбата во која се дојдени до нас, а посебно во нивната содржина. Откри дека секоја плочка не е завршен документ, освен во ретки случаи, а претставува само дел од една група (Set), која може да се состои од стотина и повеќе плочки (сп. *BICS*, London, 5, 1958, 1–5; *Studia Mycenaea*, Brno 1967. 11–21). Правилната класификација на плочките,

всушност, е и прва интерпретација, која овозможува од натписите да се извлечат максимум податоци. Секој збор прочитан на плочките бил најподробно истражуван прво од епиграфски, потоа од лингвистички аспект. Со интерпретацијата, пак, на содржината од плочките, преку еден интердисциплинарен приод, настојуваше да го открива животот на Микенците, кои за него не беа апстракции, а живи суштества. Крајната цел секогаш му била да го реконструира животот на микенското општество врз основа на оригиналните писмени споменици, останати од тоа време. Сообразно со тоа неговите микенолошки студии се одвиваа паралелно во три главни насоки, меѓусебе тесно поврзани и преплетени.

I. – *Епиграфските истражувања* тој секогаш ги поставуваше на прво место во микенолошките студии. Не можат да се изведуваат никакви лингвистички и историски заклучоци од натписите пред да се изврши критичка анализа на секоја плочка, водејќи сметка за местото каде е најдена таа и во каква состојба е сочувана, па потоа да се утврди правилното читање на микенските зборови. За таа цел се неопходни квалитетни издања на микенските плочки со фотографии и цртежи во оригинална големина и латинска транскрипција со коментар за состојбата на плочките и степенот на оштетеноста на одделни знаци, како и за нивната возможна реконструкција. Chadwick зеде активно учество во издавањето на линеарните Бе плочки од сите микенски центри.

Најголем проблем при тоа задаваше издавањето на кноските плочки. Бидејќи транскрипциите во *Scripta Minoa II* на 1700 натписи од кноскиот архив, издадени само врз основа на фотографиите, изобилуваа со грешки од секаков вид, американскиот палеограф Е. L. Bennett во 1950 го ревидира нивното читање врз основа на оригиналите и додаде 350 други фрагментирани натписи. Нова ревизија од автопсија на плочките во Археолошкиот музеј на Ираклион во 1955 извршија Ventris и Chadwick и од тројцата пионери во микенологијата беше подготвено критично издание на Кноските плочки во транскрипција, кое се појави во 1956 напишано на машина своерачно од Ventris. Овде беа додени 1524 нови фрагменти и повеќе спојувања на фрагменти, меѓу кои особено значајна е плочката Са 895 со идеограма на коњски глави, диференцирани со слоговни знаци *i-go /hikkwoi/* ἵπποι m. и f. ‘коњи и кобили’, *po-ro /pōloi/* πῶλοι ‘ждребиња, прлиња’ и *o-no /onoī/* ὄνοι, ‘магариња’, што ја спои Chadwick (сп. *BICS*, 2, 1955, 1–3).

На I микенолошки колоквиум во 1956 беше усвоен проектот за издавање на *Корџуси* на кноските плочки под раковод-

ство на Chadwick и беа установени принципите и начинот како треба да се издаваат натписите. Тоа бараше повеќегодишна макотрпна работа врз спојувањето на околу 5.000 фрагменти. Chadwick создаде околу себе тим од млади и ентузијазирани микенолози кои, преку откривањето на ракописите од писарите и евиденцијата на местата каде што биле најдени фрагментите (за ситните фрагменти Evans не водел голема грижа), беа извршени повеќе стотини спојувања на фрагменти, што придонесе да се збогати знатно и текстот на кноските плочки. Меѓувремено, до дефинитивното оформување на *Корпусот*, Chadwick со своите соработници издаде уште три проширени и подобрени изданија на *Кноските плочки* во транскрипција: *KT*² 1959 со F. Householder, (сп. ЖА 10, 366–369); *KT*³ 1964 со J.T.Killen (ЖА 15, 227–230), *KT*⁴ 1971 со J.T.Killen и J.-P. Olivier (ЖА 21, 712–714).

Тој будно го следеше откривањето на нови микенски плочки и инсистираше тие да бидат брзо и правилно издавани. Во 1960 изврши ревизија на II издание на *Пилските плочки* (*PT* од 1955) на E.L.Bennett и направи преку 200 емендации во читањето (сп. *Minos* 6: 2, 1–11). Нему му беше доверено издавањето на плочките најдени во Микена и Теба. Таа работа тој ја изврши беспрекорно со минуциозна акрибичност (сп. *Trans. Amer. Philol. Soc.*, Vol. 52, Part 7, 1962, 47–67; *Minos* 10: 2, 1969, 115–137; *Supl. Minos Num.* 4, 1975, 83–117 + Illustr. XXIX–XXXI). Но негова капитална работа од доменот на критичните изданија на микенските плочки е *Corpus of Mycenaean Inscriptions from Knossos* (Vol. I, Roma 1986; II, 1990), во соработка со еден интернационален тим, 30 и повеќе години по неговото прифаќање.

Ова одлично подготвено издание со перфектни фотографии и цртежи на плочките, од кои се стекнува јасна претстава за оригиналите, со проверена транскрипција, резултат на долготрајна работа од целиот тим, а пред сè на John Chadwick, ќе остане траен документ и образец за тоа како треба да се издаваат документи од ваков вид.

II. – Со подробните лингвистички анализи на микенските текстови Chadwick постигаше двојна цел: прво, откривање на вистинската порака од содржината на натписите и, второ, реконструкција на еден архаичен грчки дијалект што се зборувал на Крит и во Пелопонез околу 600 години пред Хомер. Неоспорен факт е дека новите податоци од микенските натписи доведоа до ревизија на поранешните сознанија за преисторијата на грчкиот јазик. Тука Chadwick категорички застапа против традиционалната теза на P. Kretschmer, од пред еден век, за постепеното населување на грчките племиња од север во бранови,

во продолжение на еден долг распон од 800 години (од 2.000–1200 пред Хр.). Наспроти неа тој предложи своја, добро образложена теза за балканскиот карактер на грчкиот јазик од самиот почеток. Според него кон крајот на III милениум пред Хр. од Исток преку Дарданелите дошле индоевропски племиња на Балканот, што е поткрепено и со археолошки наоди. Од нивниот јазик, помешан со елементи од јазикот на затеченото балканско население се создал нов идиом, грчкиот јазик. Да бил овој јазик формиран пред тоа, па потоа пренесен на Балканот, сигурно ќе се најдеа траги од него и на други места, како од готскиот, келтскиот и др. („The Pre-History of the Greek Language“ *САН* 1963, vol. II, ch.39, 805–819).

Од тоа следувааше уште еден важен заклучок. Дорците не можеле да дојдат на Балканот околу 800 години по ахајските и јонските грчки племиња, како што беше општоприфатено, и да имаат ист јазик, со исклучок на мал број специфични особености. А такви дорски црти се среќаваат и во микенските натписи. Следствено, дорскиот дијалект се зборувал на Пелопонез и во времето на микенските дворци од кога потекнуваат и микенските плочки. Но во тоа време дорските грчки племиња веројатно претставувале потчинето население под ахајските господари – суверени на микенските дворци („Who were the Dorians“, *Parola del Passato* 31, 1976, 103–117; „Greek and Pre-Greek“, *Tr. Phil. Soc.*, 1969, 80–98).

Најзначајниот придонес на John Chadwick во микенолошките лингвистички студии е од областа на микенската лексика. Интерпретацијата на одделните микенски зборови претполага перфектно познавање на грчкиот јазик, особено на фонологијата, низ целиот историски развој, а Chadwick поседуваше такво како ретко кој и од самиот почеток објавуваше драгоцени прилози од оваа материја („Mycenaean: A Newly Discovered Greek Dialect“, *Tr. Philol. Soc.* 1954, 1–17; „The Thessalian Accent“, *Glotta* 70, 1992, 2–14 и др., а особено во *Documents* II изд.). Во интерпретацијата на микенските зборови јасно се пројавуваше неговата огромна ерудиција од овој домен, а воедно тој изгради посебна методологија врз здрави научни принципи за микенската лексикографија.

За да се прифати како сигурна идентификацијата на некој микенски збор, според него таа претходно треба да издржи ригорозен лингвистички тест: прво да се провери дали читањето на зборот е во полна согласност со правописните норми на силабарот; потоа, дали таа одговара во сите детали од фонолошка, морфолошка и зборообразовна страна на паралелната грчка форма документирана со фонетско писмо од помикенско

време, водејќи при тоа строго сметка за историскиот развој на грчките дијалекти. Ако во некои детали идентификацијата не се совпаѓа, таа треба да се смета за сомнителна. Семантичката вредност на зборот треба да се изведува од контекстот не само на плочката во која се среќава тој, а и на целиот документ (Set), кој може да се состои од поголема група на плочки што потекнуваат од еден писар.

Покрај заедничките работи со Ventris, сообразно со овие принципи во 1958 тој објави еден избор на микенски зборови и елементи со хомерски паралели (Minoica 116–122). Во соработка со јужноафриканскиот класичен филолог Lydia Baumbach во 1963 тој го објави „The Mycenaean Greek Vocabulary“ (*Glotta* 41, 157–271). Под познати класичногрчки зборови, префикси и суфикси овде се приведени микенски форми што се наоѓаат во етимолошка врска со нив. При тоа со крајна прецизност овде е одбележен степенот на сигурноста во нивните идентификации, што во *Етимолошкиот грчки речник* на Н. Frisk недостига. Со овој *Микенско-грчки речник* Chadwick пред класичните филолози го стави на располагање лексичкиот материјал што може да се извлече од микенските текстови. Со *Glossary*, пак, на неговото второ издание од *Documents*, тој постави основа за изработка на комплетен микенски речник со класичногрчки паралели.

III. – Во интерпретацијата на линеарните Бе текстови, преку кои се открива микенското општество, доаѓа до израз целокупната негова ерудиција. Таква синтеза претставува, прво, заедничкиот фундаментален труд *Documents in Mycenaean Greek* на Ventris и Chadwick (1956), со комплетен преглед на микенското писмо, споредено со други писма од Медитеранот и предниот Исток во средината на II милениум пред Хр., правописните правила, јазикот, општественото уредување, стопанството (земјоделие, сточарство, занаетчиство), религија, воено дело и др., споредени со други медитерански и предноазиски општества и култури од тоа време. Комплетен микенолог според Chadwick мора да биде не само епиграфичар, нити само лингвист, историчар, економист, а сè заедно.

Во VII-та глава на *Decipherment* Chadwick даде за обичниот читател сумарен преглед на животот во микенска Грција, а во свои посебни студии тој продолжи уште позадлабочено да истражува одделни прашања (географијата на микенска Грција, за двете провинции на Пил, бирократијата на микенска држава итн), или цели серии од плочките (како за маслиновото масло од Кнос, за жените работнички од Пил и др.). Резултатите од своите најнови студии, заедно со резултатите што ги постигнале

други микенолози, синтезирани, ги вклопи во II-то издание на *Documents* од 1973 (сп. ЖА 24, 1974, 388-396).

Да не загинел Ventrís толку рано, истакнува Chadwick во Предговорот на овој капитален труд, по 20 години тие би напишале нова книга, зашто по таков период на време и со учество на еден голем број на микенолози од целиот свет, можело да се каже многу нешто повеќе и поинаку отколку во педесеттите непосредно по дешифрирањето на писмото. Додека во I-то издание имаше 66 дешифрирани слоговни знаци, а 8 беа под прашалник, во II-то издание има 73 идентифицирани + 5 под прашалник. Но од почит кон Ventrís тој не сакал да помрдне ниеден камен од структурата што ја планирале и изградиле заеднички. Затоа се решил да го издаде I-от и II-от дел од I-то издание без никакви промени, а во III-от дел ги изложи новите сознанија, поврзувајќи ги со текстот на којшто се однесуваат во I-от и II-от дел преку посебни знаци на маргините. На крајот го додаде спомнатиот *Glossary*, каде што ги вклучи и антропонимите и топонимите, кои во I-то издание беа издвоени. Концизните објаснувања на зборовите во овој *Glossary* се одраз на степенот до кој стигнале микенолошките студии во тоа време, но и денес тие не се надминати.

Како што резултатите од I-то издание на *Documents* беа изложени на популарен начин во *Decipherment*, така и новите сознанија од II-то издание се сумирани во неговата нова книга *Mycenaean World*, 1976, досега преведена на 6 други јазици (сп. ЖА 24, 241-246). Како извор за историјата на микенската епоха до средината на нашиов век служи, главно, остатоци од материјалната култура на тоа време. Но бидејќи тие се неми и не даваат одговор на прашањето кој и кога ги направил овие уметнички предмети, ниту какви биле тогаш односите меѓу луѓето, каков јазик зборувале, во што верувале и др., историчарите биле принудени да се служат со податоци од легендарни приказни што се предавале во епот од поколение на поколение по устен пат. Но усната традиција е несигурен историски извор. Писмените документи од архивите на микенските дворци даваат оригинални податоци за времето кога биле тие напишани. Колку и да се оскудни тие по својата содржина, Chadwick нив ги користи суверено и со својот прониклив ум го реконструира микенскиот свет и ни го претстави живо во својата книга под горниот наслов.

*

Својата научна кариера Chadwick ја започна со лексикографска работа и интересот кон неа не го напушти до последниот час од неговиот живот. Како резултат од тој интерес е и Речникот на еден новолатински автор од XVIII век, Emanuel Swedenborg (1688–1772), прв за овој период, а објави и поголем број преводи од неговата книга *Vera Christiana Religio* (1988). Во 1987–88 бил и претседател на Друштвото Swedenborg во Лондон.

Својот огромен лексикографски опит го има приложено и на грчкиот јазик со цела серија статии за одделни грчки зборови и форми. Тој одамна имал забележено дека некои од објаснувањата во *Greek-English Lexicon* од Liddell – Scott – Jones бараат сериозна ревизија. Во 1980 Британската академија на науките го избрала за член на Комисијата за подготовка *Supplement* кон овој речник, со задача да ја надгледува работата врз проектот. Голем број од неговите сугестии биле прифатени, а неискористените белешки, во проширена форма, ги издаде во својата последна книга, негово животно дело, *Lexicographica Graeca*, 1996 (сп. ЖА 46, 1997, 121–128). Во Предговорот на оваа книга вели: „Време е да се запре со побожното преклопување пред овој споменик и тој да се замени од речник со нова, посовремена структура“. Лексикографските принципи, врз кои треба да биде составен таквиот речник, ги има изложено прегледно во Уводот (1–30 стр.). Тој го нагласува фактот дека зборовите не опстојуваат како изолирани единки, а образуваат „семејства“ на зборови, чие значење постојано се диференцира преку префикси, суфикси или сложенки. Книгата која содржи многубројни смели емендации на *GEL*, луцидни решенија за семантичкиот развој кај повеќе зборови, како и прогресивни идеи за речниците воопшто, е напишана со родителски грижи за помладите генерации и за напредокот на класичните студии. Иако со разнишано здравје, тој до последниот момент работеше врз проектот на среден школски *Грчко-англиски речник*, чиј текст може лесно да се замени на компјутер со објаснувања на германски, француски, а помислуваше и на македонски јазик.

Уште во својот прв објавен труд во 1950 за Хипократ тој пројави извонредна критичност кон порано искажани ставови, а уште поголема кон своите лични заклучоци. До крајот на животот му остана верен на овој принцип, а имено, сите резултати во науката, а пред сè своите, често и од темел да ги проверува. Не случајно за мото на спомнатата последна книга тој ги зеде зборовите на Епихарм (13): Νᾱφε καὶ μέρνασ' ἄπιστεῖν (Биди буден и памти да не веруваш).

Но, забележително е дека зад ригоризната критичност во научно-истражувачката работа на Chadwick стоеше притаен и еден фин човек што знаеше пријателски и со длабока почит да ги прифаќа учениците од кои излачуваше свои соработници. Меѓу колегите класичари од целиот свет имаше многу пријатели со кои водеше огромна преписка. Тој многу ја задолжи и *Жива Анџика* со тоа што прв од странските научници овде објави свој труд во 1958 (год. VIII, 237–239) и ја отвори вратата за учество и на други соработници. Во 1963, по катастрофалниот земјотрес на Скопје, тој организира во Англија акција за помош во книги. Библиотеката за класична филологија тогаш доби цели серии на класични текстови, изданија на Оксфорд и Кембриџ. Во 1973 за студентите и наставниците од нашиот Филозофски факултет тој одржа едно предавање од областа на микенологијата. Зеде активно учество и на VIII меѓународен микенолошки колоквиум во Охрид во 1985. До крајот на животот будно ги следеше политичките и економските прилики на Балканот и живо се интересираше за судбината на Македонија, искажувајќи готовност да пружи секаква помош.

Chadwick беше извонредна личност во која природно беа соединети две навидум спротивни крајности: кон себе неизмерно строг, дисциплиниран и совесен научник-истражувач, а кон други благороден човек-пријател со искрена хуманост, готов во секое време да охрабри и помогне. Поседуваше огромна кохезивна сила со која успеа да создаде голем меѓународен тим од микенолози, да им вдахне дух на толерантност и заемопочит и да ги обедини во едно органско целo. Ненаметливо раководеше со многубројното членство на микенолози. Тој суверено ги координираше микенолошките истражувачки проекти. Соучесник на Ventris во откривањето на изворот од каде што потекла нова податоци за една заборавена епоха, тој набрзо остана сам да го регулира токот на новата класична дисциплина и да го насочува кон постојано подобрување. Неговото дело личи на река која станува сè поширока и подлабока од многубројните потоци кои се вливаат во неа без да се обезличи нивниот прилив.

На меѓународните микенолошки колоквиуми, што се одржуваат редовно секоја четврта или петта година, тој секогаш предлагал нови планови за уште поголем прогрес на микенологијата во сите нејзини области. Колку беше тесно поврзан со ова тело, можеше јасно да се види на последниот (X) колоквиум во Салцбург, во 1995. Како да претчувствуваше дека на следниот колоквиум во 2000 не ќе може да присуствува, тој категорички изјави дека овој му е последен. Поради тоа, австриските домаќини организираа една свечена седница на која

само John Chadwick имаше збор. Тогаш тој одржа потресна проштална беседа која по многу нешта личеше на лебедова песна. Зборовите *Floreat Studia Mycenaea*, со кои го заврши словото, од целото собрание спонтано беа прифатени за наслов на Зборникот со прилози од Салцбуршкиот колоквиум.

За извонредните научни остварувања нему му беа доделени високи признанија и почести од Универзитетот во Атина, l'Université Libre de Bruxelles, Trinity College Dublin, Универзитетот на Баскиската држава, Виторија, Универзитетот во Салцбург и др. Редовен член на Британската академија беше од 1967. Избран бил за дописен член на Австриската академија на науките, Associé Étranger на Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Institut de France и Socio Straniero на Accademia Nazionale dei Lincei. Тој бил исто така дописен член на Deutsches Archaeologisches Institut zu Berlin, и хонорарен Советник на Атинското археолошко друштво. Од Република Грција е одликуван со Орденот Phoenix, и од Република Австрија со Ehrenzeichen für Wissenschaft und Kunst¹.

По повод на неговото пензионирање во 1987 неговите ученици и колеги му ја изразија својата благодарност и почит со еден зборник од 43 статии под наслов *Studies in Mycenaean and Classical Greek*, објавен како троброј на *Minos* (XX-XXII) во Саламанка. Голем е бројот на негови признателни ученици, колеги, пријатели и почитатели кои, како и неговите најблиски, сопругата Joan и синот Anthony, болно ја примија веста за неговата смрт. Празнината што ја остави John долго ќе се чувствува. Сепак, остануваат неговите драгоцените трудови како залог за понатамошни научни студии. Со целиот свој живот и дело тој остави пример достоин за подражавање.

¹ Сметам за пријатна должност и од ова место да ѝ ја изразам својата благодарност на проф. Sigrid Deger-Jalkotzy што ми го испрати текстот од статијата на John Chadwick „Linear B: Past, Present and Future“, прочитан на X микенолошки колоквиум во Салцбург и на Prof. John T. Killen за библиографските податоци од последните настани на покојниот, како и за согласноста да ја репродуцираме фотографијата на John Chadwick, објавена во спомнатиот зборник *Studies in Mycenaean and Classical Greek*.